

Символ світового дерева є улюбленим і невід'ємним елементом в усій колядковій традиції завдяки притаманному оптимістичному зарядові, світлій змістовій настроєності, святковій, романтичній піднесеності. Цей символ, переступаючи межі часу, не втратив своєї актуальності, здатності зберігати ви-
нятково важливу інформацію у формах, яким властива простота, щирість, і жертівність почуттів.

Література

1. Вовк Ф. Студії з української етнографії та антропології. – К.: Освіта, 1995. – С. 177.
2. Гнатюк В. Колядки і щедрівки. Ч.1.2// Етнографічний зб. – Львів, 1914, т. 35. – С. 13.
3. Колесса Ф. Українська усна словесність. – Львів, 1938. – С. 46.
4. Костомаров М. Історичне значення південноруської народної творчості. – К.: Освіта, 1905. – С. 87.
5. Митрополит Іларіон. Дохристиянські вірування українського народу. – К., 1992. – С. 13.
6. Потебня А.А. Мысль и язык. – 3-е изд., доп. Стат. "Язык и народность" и "О нацы-
олизме". – Х., 1913. – С. 225.
7. Потебня А.А. Символ и миф в народной культуре. – М., Лабиринт-2000. – С. 8.
8. Ребошанка І. Народження символу. Аспекти взаємодії обряду та обрядової поезії. – Бухарест, 1975. – С. 250.

УДК 167. 2: 300. 312

М.С. Кравець – НЛТУ України

ДІАЛЕКТИКА СТРУКТУРИ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Зроблено спробу структурувати окремі ментальні вектори політичної культури в новому інформаційному просторі, простежити їх діалектику на рівні суб'єктно-об'єктних відносин.

Ключові слова: діалектика, системний підхід, мислення, цілісність.

M.I. Kravets – NUFWT of Ukraine

Dialectics of the political culture structure under the condition of information society development

The attempt is made to structurise separate vectors of political culture under the conditions of the new information space, to observe their dialectics at the level of the subject-object interrelations.

Keywords: dialectics, system approach, thinking, wholeness.

З другої половини ХХ ст. перед людством постала ціла низка незвичних надзвичайно складних проблем. Їх розв'язання виявилось непосильним одній державі чи навіть групі держав. Як відомо, вони отримали назву загальнолюдських, що призвело до глобалізації всього суспільного життя. Слід зазначити, що в останні десять років йшов пошук критеріїв їх класифікації, першочерговості у вирішенні, значимості у загальному розвитку світової спільноти. З певним наближенням можна стверджувати, що на початок ХХІ ст. частину теоретичних завдань цієї проблеми вдалося розв'язати і вийти на рівень програм, проектів, прогнозів, придатних для практичного втілення.

Початок ХХІ ст. ознаменувався розширенням векторного поля інформаційного суспільства, яке з чисто теоретичної площини перейшло в реальне життя і в дуже короткий час істотно вплинуло на світовий розвиток. Інформація із суми знань перетворилася у безпосередню продуктивну силу. Отже

на порядок денний постало питання вироблення нових правил гри між такими складними системними утвореннями як людина – інформація – машина – природа. Природно, що нові правила гри вимагають формування нової структури політичної культури соціальних спільнот. Тому передусім ніж досліджувати весь спектр політичних детермінант, доцільно зупинитися на тих, що є системоутворюючими і становлять політичний каркас суспільства.

У попередні епохи самореалізація людини відбувалася у полі культури збирання і полювання, в полі аграрної культури, у недавньому минулому – у полі технічної культури. Тепер самореалізація індивідів – це постійне спілкування через відкриті у XX ст. нові канали зв'язку. Розпочався вік інформаційної культури. Виробництво продуктів харчування, одягу тощо сприймаються як саме собою зрозумілим, таким, що знаходиться поза межами нашого буття. Насправді воно так і є. Сучасне високотехнологічне виробництво працює при відсутності людини. Сам творець машинної інформації бачить уже готовий продукт і не бачить проміжні ланки та сировинні джерела. Однак саме останні і є природним компонентом нашого буття. Таким чином, інформаційне суспільство ніби виключає із свідомості природний елемент свого розвитку, його ментальні засади.

В означеному вище контексті проблема генезису менталітету в соціумі політичної культури інформаційного суспільства не тільки мало досліджена, а й не має чітко окресленого понятійного та категорійного апарату. Зокрема, за інтернетним опитуванням, число наукових праць з означеної проблематики, що надійшли до відомих європейських бібліотек за останні 5 років, є мізерним. Це саме можна сказати, аналізуючи надходження в обласні і столичні бібліотеки України. Щодо наукових журнальних публікацій, то в них мова не виходить за межі загальних міркувань.

Таке ставлення до аналізу менталітету у просторі політичної культури з одного боку було викликано тим, що на сьогодні не вироблено єдиної думки щодо структурної метрики простору як менталітету, так і політичної культури, а з іншого – практично-прагматичні потреби політичної культури тією чи іншою мірою задовольняла соціологія.

Однак з кінця 70-х років минулого ст., як зазначають науковці США, Японії, Німеччини, політичні прогнози, програми, проекти розвитку соціально-системних векторів світового полісоціуму не збіглися з реальним розвитком ситуацій, незважаючи на використання таких сучасних методів як експертиза, екстраполяція, моделювання. Зпрогнозовані, як вважалося, із 100-відсотковою ймовірністю події часто відбувалися із точністю до навпаки. Стало дедалі зрозумілішим, що традиційна система складових політичного простору, котра формує метрику політичної культури, на порозі третього тисячоліття в ряді випадків діє за іншими, до кінця не вивченими, законами.

Причиною цієї парадоксальної ситуації, на думку автора, стала сучасна НТР, індивідуальною домінантою якої став інтелект, а не фізична праця, бо часто остання виконується машинами. Тобто на перший план дедалі більше почала виступати не традиційна метрика політичної культури (держава, її атрибути, інститути), а індивідуальна. Суб'єкт у просторі політичної культури дедалі більше керується особистісними, осоціальненими детермінантами. Од-

нак, слід зауважити, що вага соціального у політичній культурі – тема окремого дослідження, хоча сама політична культура – явище соціальне, коли розглядати індивідів як просту суму. Але сучасні дослідження природничих наук доводять, що сукупність індивідів часто веде себе як ніби один інтегрований суб'єкт, і яка доля в такій поведінці соціального, і в яких умовах воно явно функціонує в ній, сьогодні для вчених, які займаються філософськими проблемами сучасних природничих наук, є незрозумілим. Сьогодні актуальною стала теза, що дбати за майбутнє держави – це, насамперед, дбати за себе, за свою родину, за сім'ю. Через одиничне до загального, а не навпаки. Хоч це суперечить усім усталеним нормам від античної Європи до соціалістів-демократів ХХ ст.

По-друге, сучасна НТР забезпечила цілодобову інформованість усіх і про все. Виникла ситуація, коли кожний окремий індивід через канали зв'язку ніби вростає в іншого, в його індивідуальну метрику. Коли ми чуємо, що сьогодні в певний час сталася подія "А", то ми не стільки аналізуємо, чому вона сталася, скільки стаємо її співучасниками.

Ось тут і виникає запитання, чим тоді керується індивід, вирішуючи, і які вектори входять в метрику політичного простору, що визначають поведінку як окремих суб'єктів, так і цілих соціальних утворень.

Як відомо, будь-яку суб'єктно-об'єктну структуру, що містить соціальне та індивідуальне, поділяють на дві підсистеми: зовнішню і внутрішню, що наближено відповідає поділу на матеріальне і духовне.

Знайомство із сучасною політологічною літературою показує, що розуміння співвідношення зовнішнього і внутрішнього в просторі політичної культури є погляд на розвиток індивідів, як на процес, де внутрішнє є суб'єктивність, яка, за висловом Гегеля, розлютившись проти зовнішнього знищує його, перетворюючи в своє. Зовнішня метрика політичної системи при цьому переходить у внутрішню, перетворюючись у цілеспрямовану політичну діяльність через складний процес розгортання протиріччя між об'єктивно існуючими і суб'єктивно бажаними детермінантами цієї складної системи.

Однак при такому, загально прийнятому розумінні діалектики векторів політичного простору, еволюція політичної культури в ряді випадків виявляється мало спрогнозованою, спонтанною, а часто і непередбачуваною. В такій ситуації доцільно допустити наявність ще однієї відносно самостійної групи детермінант політичного простору, які відображають досить глибинні процеси буття і є швидше статичними, ніж динамічними, бо зберігають щось постійно діюче в політичній культурі певного типу організації соціальної спільноти. Слід зазначити, що принцип детермінізму Рубінштейна стосовно складних психічних явищ не явно базувався на наявності певної статично діючої метрики векторів у системі внутрішнього. Від одного рівня до іншого, – писав С.Л. Рубінштейн, – змінюється співвідношення між зовнішніми впливами і внутрішніми умовами, через які вони відображаються. Чим вище ми підіймаємося, тим більш складнішою є природа явищ, і тим більшою стає питома вага внутрішніх умов до зовнішніх.

На думку автора, такою відносно стійкою і самостійною групою умов – детермінант, що функціонують в полі політичної культури, є система

менталітету. Однак, насамперед, слід окреслити саме поняття менталітету, як взагалі, так і в метриці політичної культури зокрема. Звертаючись до словника політологічних термінів (1992 р.), читаємо: ментальність, менталітет означає щось загальне, яке лежить в основі свідомого і несвідомого, логічного та емоційного, тобто глибинне і тому важко фіксоване джерело мислення, ідеології, віри, чуттів і емоцій. І далі, менталітет визначається, як рівень індивідуальної і суспільної свідомості і допускає існування різних ментальностей: релігійної, тоталітарної та інших.

Аналогічні або близькі визначення цього поняття трапляються у багатьох наукових працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Більшість авторів дотримуються думки, що це щось глибинне.

Аналіз типів політичних культур, їх генези і змін вимагає допустити, що це щось глибинне містить, насамперед, родове. Останнє бере початок від ранніх форм людських спільнот і зафіксоване швидше на підсвідомому рівні, як статичне, рефлексивне, яке і відрізняє одні людські спільноти від інших.

Внаслідок глибокого вивчення у попередні роки класиків марксистської теорії у багатьох науковців склалося спрощене бачення раннього періоду у розвитку первісних суспільних організацій: рід, плем'я, матріархат, патріархат тощо. Водночас у працях вітчизняних учених XIX ст. містяться досить цікаві і нетрадиційні підходи. Багато авторів зазначають, що формування людських спільнот, очевидно відбувалося паралельно з формуванням владних відносин. Це вже хоч примітивні, але елементи політичної культури. Останні протягом тисячоліть шліфувались, набирали чітко виражених ознак і, ймовірно припустити, вони сформували родову, владну метрику, яка відображається в ментальності того чи іншого народу і дійсно виступає носієм глибинних особливостей соціальних спільнот.

Отже родова метрика менталітету є тією статичною детермінантною групою, яка відображає глибинну суть тієї чи іншої нації, зберігає її, забезпечує стабільність розвитку та внутрішні умови боротьби за свій статус. Якщо розглядати діалектику політичної культури в умовах формування інформаційного суспільства з означених вище позицій, то зникає ряд незрозумілих, на перший погляд протиріч в її функціонуванні.

Сьогодні політична культура будь-якої спільноти охоплює всі сфери буття, спирається на щоденну практику діяльності державних органів, наукові дослідження. Цей процес має певну систему зворотних зв'язків, які забезпечують постійний інформаційний моніторинг політичної вихованості соціумів. Критерії цієї вихованості повинні бути зрозумілими, обґрунтованими, однаковиими як у системі політичного управління, так і в системі буденного буття.

Наука XXI ст. не дає чіткої відповіді не тільки на далекі, а навіть й на близькі наслідки впливу інформаційного суспільства на земну цивілізацію. Її розвиток став настільки стрімким, що в основній своїй масі індивіди психологічно не встигають за новими технологіями. Виникла нова ситуація, коли ряд можливостей машин людина не використовує, а отже виникає загроза зробити це не за призначенням. У таких умовах формування тільки нової системи політичних детермінант може забезпечити право людства на майбутнє.